

פרשת דברים-חזון

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:00	20:08	19:17*	י-ם
20:57	20:05	19:15	ת"א
21:00	20:08	19:18	חיפה
20:57	20:08	19:18	ב"ש

* לנוהגים 40 דק': 18:57

ודי זהב

נראה שהפירוש כאילו הוא אומר לו, זו התוכחה ודי, אל תדבר יותר על עם ישראל. ומה שכתב זהב, אפשר לבאר שרוצה לומר לו שהם זהב טהור, ואין מה להוכיח אותם. והענין הוא שהקב"ה לא אוהב לשמוע עוונותיהם של ישראל, אבל מוכיח ישראל צריכים להוכיחם בכדי שיתקנו מעשיהם, אך גם זה במידה וגבול לכל יקוצו בתוכחתו.

אבל כאשר נתבונן נראה שאין בהם סתירה, שהכל אחד, באמת משה רבנו מצד עצמו התכוין להוכיח את ישראל במילים אלו, אולם הקב"ה באותם מילים היגן עליהם. וכן אצלנו משה רבנו כלפי ישראל הוא מוכיח אותם, אך כלפי הקב"ה הוא מלמד עליהם זכות. וכאשר נתבונן עוד בס"ד, נראה שמשה רבנו השכיל לקחת את אותה טענה שהיתה על עם ישראל ולהפוך אותה לסניגור, וזו היתה דרכו בקודש כמנהיג אמיתי ואוהבם של ישראל, שכלפי ישראל הוא אומר להם דברי תוכחות, אולם כלפי ה' הוא מדבר טוב על ישראל, ובאותה טענה שמקטרג עליהם הופכה לסניגוריא.

ובזה נראה לפרש דברי המדרש (דברים רבה פרשה א פסקה ב) על הפסוק (משלי כ"ח כ"א) מוכיח אדם אחריו חן ימצא ממחליק לשון, ר' פנחס בשם רבי חמא בר חנינא אמר מוכיח זה משה אדם אלו ישראל שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם מהו אחרי אמר הקב"ה בשביל להביאן אחרי חן ימצא זה משה שכתוב וגם מצאת חן בעיני ממחליק לשון זה בלעם שהחליק בנבואותיו וגבה לבם ונפלו בשיטים. ע"כ. והיינו שמשה מוכיח את האדם ובאותה תוכחה מסגיר לפני ה', וזהו מוכיח אדם אחרי, והיינו שמאחרי באותה טענה הוא מוכיח את ישראל, ואילו לפני הוא מסגיר, ולכן חן ימצא, אך בלעם הרשע לפני בני ישראל הוא משבחם, וזהו מחליק לשון דהיינו לישראל, אך כונתו לרעה לקללם, ולפני ה' מפרש הכל לרעה.

והמדרש הובא גם בעוד ראשונים (דעת זקנים, וכן הוא ברא"ש), ושם כתבו דוגמא להתנהגות המרשעת של בלעם מתוך דבריו, וז"ל: ממחליק לשון זה בלעם שדבר להם חלקלקות ואמר מה טובו אוהליך יעקב. ע"כ. ובוזה יבוארו היטב דברינו, שכן מה טובו אהליך, זה בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמר רבותינו (סנהדרין ק"ה) שביקש לקללם שלא יהיו בתי כנסיות ובתי מדרשות, נמצא משה רבנו לוקח את התוכחה שאומר לעם ישראל והופכה לסניגור לפני ה', ואילו בלעם הרשע לוקח את הסניגוריא והטובה שיש בעם ישראל ורוצה להופכה לרעה. ובוזה יבואר המשך המדרש: מהו אחרי, אמר הקב"ה כביכול משה הוכיחני אחר ישראל והוכיח לישראל אחרי, לישראל אמר אתם חטאתם, להקב"ה אמר למה ה' יחרה אפך בעמך, ע"ש.

אחים יקרים, למדנו ביאור של שתי מילים ודי זהב, מפי רבותינו הקדושים, וראינו כמה חכמה והשכל טמונה בהם, תוכחה לישראל וסניגוריא לה', תוכחה של משה, וסניגוריא של ה', ונראה שזה תלוי בזה, שכאשר יש תוכחה יש גם סניגוריא שבאה בעקבותיה, יהי רצון שנדבק בדרכי התורה, ובמרום ילמדו תמיד זכות עלינו ועל כל ישראל אחינו. אמן.

פרשתנו פותחת בפסוק: אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בְּמִדְבַר בְּעֶרְבָה מִלִּל סוּף בֵּין פָּאֲרָן וּבֵין תְּפֵל וְלָבֶן וְנֶחְצֶלֶת וְדִי זָקֵב, ולכאורה לפי פשוטו של מקרא נקרא שכל השמות הללו הינם שמות של מקומות, אלא שרובם לא נמצאים במסעות שקראנו בשבוע שעבר בפרשת מסעי, ואמנם יש מרבתינו המפרשים (האבן עזרא והחזקוני) שאמרו שאע"פ שלא מצאנו אותם במסעות הינם שמות של מקומות, וכנראה אלו הם מאותם המסעות שנקראו בכמה שמות, וכעין שראינו שנקראו החרמון בעוד ג' שמות, גם כאן תופל ולבן הינם שמות נוספים למקומות שהוזכרו במסעות.

אך רבותינו במדרש (הובא ברש"י) אמרו שבאמת רוב המקומות האלו אינם קיימים, ואינם אלא דברי תוכחות שרמז להם בשמות של מקומות, לפי אותו המאורע שחטאו, ולמשל תופל ולבן, על שם שתפלו על המן לומר שהוא לבן, וכמבואר הכל ברש"י. ואולם רצינו במאמרנו זה לעמוד על החטא או המקום האחרון שנזכר בפסוק, והוא וְדִי זָקֵב, שגם אותו כשם מקום לא מצאנו במסעות, ואמנם אותם מפרשי התורה המסבירים את המקרא לפי פשוטו, גם כאן יסבירו שהוא שם של מקום, וכן כתב בפירושו הרשב"ם.

ואולם הנה על המילים וְדִי זָקֵב פירש רש"י: הוכיח על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל. ע"כ. והנה המעיין בפרשת כי תשא, שם קראנו על חטא העגל, לא ימצא את ענין רבוי הזהב כגורם לחטא, לא בדברי משה ולא בדברי ה', וכאן התורה מגלה לנו שהזהב הוא הגורם לחטא, והוא חידוש גדול.

והנה לכאורה יש לתמוה, שמרש"י כאן מפורש שזאת תוכחה של משה לבני ישראל, שאומר להם ראו כסף וזהב שהרבה לכם ה' מה עשיתם בו, וכן נראה כדבריו שהרי כל הפסוק מדבר ברמז דברי תוכחות לעם ישראל. ואולם רבותינו בגמרא (ברכות ל"ב) דרשו זאת כסניגוריא של משה רבנו על בני ישראל, ששאלה הגמרא מה הפירוש ודי זהב, והשיבה, כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל. וכן הוא בתרגום יונתן ותרגום ירושלמי, שם משמע שהמילים ודי זהב, באו להזכיר זכותן של ישראל, שבזכות הזהב שנתנו למשכן כיפרו על מעשה העגל. והוא פלא, שבתוך כל דברי התוכחות הוא מזכיר את זכותן של ישראל.

והיה נראה לבאר את הפסוק ע"פ דברי התוספות על התורה שכתבו: ודי זהב. הוכיחם על מעשה העגל שעשו מרוב זהב שהיה להם. אמר ר' אבא מהו ודי זהב, אמר לו הקב"ה משה דיך שאתה מוכיח, אל תוכיח יותר בני. ע"כ. ונראה שהם שני פירושים סותרים, לפי הפירוש הראשון הוא תוכחה לעם ישראל, שעשו העגל מרוב זהב שהיה להם, ור' אבא מביא פירוש שני, שהקב"ה אומר למשה ודי דהיינו די, תפסיק להוכיח אותם. ולפי הפירוש הראשון שמשה רבנו הוא המוכיח את ישראל, מה שאמר ודי, בו' החיבור, מפני שהוא סוף התוכחות ומתחבר אליהם, ואולם לפי הפירוש השני הקב"ה שהקב"ה הוא המדבר אל משה רבנו, א"כ לכאורה הו' אינה קשורה למילים הקודמות, אבל

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן אמיניאן בת רחל, ואהרון רונן בן לידיה, ולרפואה שלימה לאורטל בת חנה

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לט' באב שחל בשבת ונדחה לראשון

הארת שבת, וכשם שמתענים כך מקוננים. וכך נוהגים כל המקובלים בירושלים ובכל מקום אשר שמענו שמעם.]

ה. הגבאים שבכל מקום לא יתחילו לסדר את בית הכנסת רק אחר צאת השבת עם התוספת כמנהג, ומ"מ בזמן רבנו תם מותר לסדר את בית הכנסת, ומן הראוי שיתחילו תפילת ערבית מאוחר בכדי שיוכלו לארגן את בית הכנסת, וכן יוכלו צבור המתפללים להמתין בביתם עד צאת הכוכבים ואז להחליף בגדיהם ולקחת עימם את הצריך להם לתפילה, כגון כרית דקה לישב עליה וסדור לתשעה באב.

ו. תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל הברית, דהיינו אבי הבן ואימו, המוהל והסנדק, מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא. (שו"ע שם סעי' ט). וקודם שיאכל יבדיל על כוס יין, ויברך עליו "בורא פרי הגפן" ו"המבדיל" (משנ"ב ס"ק ל"ו). ויש אומרים שכל שכן מעוברות ומניקות שאינם צריכות לצום (חזו"ע עמ' ס', ע"ש הכל שכן), ויעשו ההבדלה מיד בצאת השבת (שם עמ' נ"ט ו"ש"א). ויש אומרים שמעוברות ומניקות חייבות (אור לציון ח"ג עמ' רנ"ט), ומ"מ גם לדבריהם אם אינה מרגישה טוב יש להקל יותר בתשעה באב דחוי (ע"ש בעמ' רנ"ח בהערה).

ז. מנהג הספרדים שמקדשים הלבנה במוצאי תשעה באב, אולם ישתדל לברכה עם מנעלים לרגליו, ואחר שיטעם משהו בכדי שיוכל לברך בשמחה (כה"ח ס' תכ"ו אות כ"ט). ואם אין באפשרותו לנעול מנעלי עור ולטעום משהו, יברך בלי מנעלי עור ובלא לטעום, שכן ברוב עם הדרת מלך עדיף. (חזו"ע עמ' ת"א). והרוצה לצאת ידי חובת כולם, כאשר בא לתפלת המנחה ידאג להביא עמו מנעלים ומעט שתיה בבקבוק או ענבים, ומיד לאחר תפלת ערבית ינעל מנעלי עור ויטול ידיו עד הזרוע, וירחץ פניו, ויטעם משהו ויברך ברכת הלבנה. (מ"ב אות רל"ט). ואמנם הרמ"א (ס' תכ"ו סעי' ב) כתב שאין מקדשין הלבנה במוצאי תשעה באב מפני התענית, ולדבריו גם כשהל הצום ב' באב לא יקדשו הלבנה. אך מנהג האשכנזים אינו כן, אלא כדברי האחרונים לטעום משהו וללבוש מנעלים ולקדש הלבנה (כמבואר במשנ"ב ס' תכ"ו ס"ק י"א). ואם אין לו מנעלים ומשהו לאכול, ורואה צבור שמקדשים הלבנה, יקדש עמהם, ש"ברוב עם" עדיף (שער הציון אות ט).

ח. השנה שחל הצום ב' באב, מותר לספרדים מיד בצאת הצום לאכול בשר ולשתות יין (חזו"ע עמ' תט"ו), וכ"ש לספר ולכבס שמותר גם בשאר שנים (שו"ע ס' תקנ"א סעי' ד). אולם האשכנזים נוהגים להחמיר בזה בליל י"א מפני אבלות של יום, שכל היום היינו בצום על החורבן, אבל גם להם מותר למחר ביום י"א לאכול מיד בשר ואין הם צריכים לחכות עד חצות (הרמ"א ס' תקנ"ח סעי' א). ובתספורת מותר מיד בלילה גם לאשכנזים (משנ"ב שם ס"ק ד). ומשמע שהוא הדין לשאר הדברים כרחיצה וכבוס.

א. ערב שבת חזון, התירו הפוסקים לטעום מן התבשילים של שבת, בכדי לראות אם חסר תבלין או מלח ויתקנו את התבשיל, ויטעמו רק מעט ממש אבל מעבר לכך אסור לפי המנהג. ויכין בגדים שיהיו לו ליום ט' באב, ויעשה זאת לפני השבת ולמשל בצהרי יום ששי יחליף את כל לבושו וילבש אותם במשך כשעה או ביום חם כחצי שעה, ואח"כ יורידם וישמרם, ובכך תהיה לו מערכת בגדים שלימה להחלפה ליום ט' באב. ואע"פ שיכול להשאר עם מלבושי השבת, מ"מ אינו ראוי להיות לבוש כחתן בין אבלים. והאשכנזים שנוהגים איסור לבישת בגדים מכובסים כבר מיום ר"ח אב, הינם מוכנים ועומדים.

ב. מן הדין מותר ללמוד בשבת תורה, ואפילו שהוא ערב הצום והוא ט' באב ממש (משנ"ב ס' תקנ"ג ס"ק ח' ו', חזו"ע עמ' רמ"ח), ואולם יש שהחמירו אפילו בשבת לעסוק בדברים המותרים ללמוד בט' באב (הרמ"א ס' תקנ"ג סעי' ב), ומ"מ נראה לי שלא התכוונו הפוסקים ללמוד את המדרשים המדברים מן החורבן, שכן האדם מצטער בקריאתם ובא לידי בכי, וזה בודאי אסור אפילו בשבת זו, אלא ילמד הלכות ט' באב והלכות אבלות וכיו"ב, שהם הלכות מעשיות ואין בעצם ידיעתם צער לאדם, רק שאינן משמחות.

ג. יתפללו מנחה של שבת מעט מוקדם בכדי שיתחילו סעודה שלישית כשלושת רבעי שעה קודם שקיעת החמה, ואין אומרים במנחה של שבת "צדקתך" וכו' (שו"ע ס' תקנ"ט סעי' א), ובסעודה שלישית שהיא בעצם גם הסעודה מפסקת מותר לאכול בשר ולשתות יין, וטוב לשתות מיץ ענבים של תירוש, שיש בו סוכרים רבים ומחזיק את רמת הסוכר בגוף גם למשך הצום, וטוב יותר לאכול ענבים. וכמה דקות קודם שקיעת החמה צריך להפסיק לאכול ולשתות, ויעשה מים אחרונים וברכת המזון בזמן קודם שקיעת החמה, ובצאת הכוכבים יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול ויחלוץ מנעלי השבת וכמו כן יחליף את בגדי השבת לבגדי חול שלבשם כבר, ואם אין לו אלא בגדים מכובסים ישאר עם בגדי שבת.

ד. במוצאי שבת מתפללים ערבית בנחת ודרך בכי כאבלים, ואומרים איכה וקינות ואחר הקינות אומרים סדר קדושה, ומתחיל מואתה קדוש, ואפילו שחל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נועם. (שו"ע שם סעי' א' וב'). והטעם שלא אומרים ויהי נועם מבואר בב"י מפני שמזמור זה מיוסד על הקמת המשכן וביום שנחרב אין לאומרו. ולפי הטעם הזה גם למקובלים אין לאומרו. [גם שנוהגים בכל מוצאי שבת לאומרו ואפילו אם חל יו"ט במצע השבוע, וכך מוכח מדברי כה"ח (אות ט"ו)], אולם השמן ששון (על שער הכונות דרושי בין המצירים) מביא שמנהג בית אל לאומרו, וכנראה שנשתנה המנהג בזמן הכה"ח. ומכל זה נלמד שאומרים קינות במוצאי שבת אפילו לדעת המקובלים (כמבואר בשמן ששון שם), ואע"פ שהארת שבת נמשכת עד חצות, מ"מ מחמת האבלות אומרים קינות, שתשעה באב אינו דוחה את השבת אבל דוחה